

Щерба О. В., Желіско В. Ю.,

Академія сухопутних військ імені гетьмана Петра Сагайдачного, м. Львів

КАНАДСЬКИЙ ПОЛКУЛЬТУРАЛІЗМ: ВИНИКНЕННЯ ТА РОЗВИТОК

У статті проведено аналіз формування та здійснення політики багатокультурності Канади, охарактеризовано її вплив на всі сфери соціального та культурного життя населення, спрогнозовано роль багатокультурності Канади у процесі світової глобалізації.

Ключові слова: культура, мультикультуралізм, нація, етнічна група, канадська ідентичність.

В статье проведен анализ формирования и осуществления политики мультикультурализма Канады, охарактеризованы ее влияние на все сферы социальной и культурной жизни населения, спрогнозировано роль мультикультурализма Канады в процессе мировой глобализации.

Ключевые слова: культура, мультикультурализм, нация, этническая группа, канадская идентичность.

The article analyzes the formation and implementation of Canada multiculturalism policies, and its influence on all spheres of social and cultural life, role of multiculturalism in Canada predicted during World globalization.

Keywords: culture, multiculturalism, nation, ethnic group, Canadian identity.

Актуальність та постановка проблеми. Зазначена проблематика набуває актуальності у контексті прийнятої Комітетом міністрів Ради Європи “Декларації про культурну різноманітність”, де, зокрема, зазначається необхідність пошуку в Європі на початку ХХІ ст. шляхів збереження та сприяння культурній і мовній різноманітності на всіх рівнях у новому контексті глобалізації. Тому, досвід такої федеративної держави, як Канада, на нашу думку, є надзвичайно корисним та заслуговує уваги саме у площині профілактичних заходів, спрямованих на закріплення почуття не лише етнічної, а й громадянської самосвідомості, яке виступає чинником консолідації нації.

Зважаючи на актуальність дослідження, автори поставили за мету провести аналіз формування та здійснення політики багатокультурності Канади, охарактеризувати її вплив на всі сфери соціального та культурного життя населення, зробити спробу спрогнозувати роль багатокультурності Канади у процесі світової глобалізації. Предметом дослідження є політика багатокультурності Канади та пов’язана з нею суспільна практика.

Ступінь вивчення проблеми. Слід відзначити чималий доробок праць, присвячених канадській багатокультурності серед українських та зарубіжних дослідників. Зокрема, такі російські науковці як Соколов В.І., Черкасов А.І. розглядали тематику етнокультурної мозаїки Канади та проблеми збереження культур малих етнічних груп. Значний внесок у дослідження політики багатокультурності Канади зробили представники канадської та американської вищої школи Дж.Беррі, Л.Дріджер. В Україні одним з комплексних досліджень питання багатокультурності проводилось у Чернівецькому університеті Богатирець Валентиною Вікторівною.

Виклад основного матеріалу. Щоразу, коли канадців просять описати основні особливості своєї країни, вони наголошують на її мультикультурному аспекті. Багато респондентів також вважають, що мультикультурний аспект Канади відображає соціальний ідеал, в якому етнокультурне розмаїття вважається позитивним явищем. Як зазначив професор Harold Troper, “етнічність не замінює канадської ідентичності, це і є канадська ідентичність” [10].

Мультикультуралізм як термін вперше почав використовуватись у 1960-х роках як альтернатива терміну двокультурність (“biculturalism”). Термін популяризувався Королівською комісією, яка займалася питаннями “двомовності і двокультурності”. Згодом цей термін значною мірою був витиснутий терміном “культурний плюралізм”, хоча й до сих пір він використовується в Квебеку. Його використання поширилося з Канади в багатьох країнах, зокрема в Австралії. Сьогодні термін мультикультуралізм використовується, щонайменше, у трьох значеннях: – для позначення суспільства, яке характеризується етнічною або культурною неоднорідністю;

– коли є необхідність звернутися до ідеалу рівності і взаємної поваги між етнічними або культурними групами населення; – для позначення політики, проголошеної Федеральним урядом у 1971 році.

Із проголошенням політики мультикультуралізму Канада стала першою країною в світі, яка створила для нього законодавчу базу – мультикультуралізм був закріплений у Канадській хартії прав і свобод (1982) як головна цінність канадського суспільства, а в липні 1988 р. уряд Консервативної партії прийняв закон про мультикультуралізм Канади, який і спрямував роботу уряду на виконання програми – визнати всіх громадян країни повноправними членами канадського суспільства (“to recognize all Canadians as full and equal participants in Canadian society”) шляхом створення законодавства для захисту його етнічної, расової, мовної та релігійної різноманітності. Уряд офіційно підтримує права корінних народів і, незважаючи на наявність лише двох офіційних мов Канади, проводить політику щодо захисту та заохочення розмаїття в канадському суспільстві, зокрема вказує на необхідність: допомагати всім мовним групам на території Канади, якщо вони виявляють бажання розвивати свою чисельність і брати участь у житті країни; допомагати членам будь-якої етнічної громади долати культурні бар’єри, які заважають їм почуватись повноцінними громадянами країни; сприяти зустрічам і культурним обмінам між усіма етнічними громадами, які населяють Канаду, в інтересах національної єдності; допомагати іммігрантам вивчити, щонайменше, одну з офіційних мов і повністю адаптуватися в канадському суспільстві [3].

Після декількох років кропіткої роботи в кінці дев’яностих років минулого століття побачила світ Енциклопедія народів Канади. Існує Бібліотека та архів Канади (LAC) з багатою колекцією документальної спадщини всіх канадців. Бібліотека та енциклопедія охоплюють всю історію країни, містять матеріали ЗМІ

з усіх її регіонів, фотографії, твори мистецтва, електронні документи, а також зарубіжні записи і публікації, зберігають і роблять доступними всю документальну спадщину Канади.

У 2002 році щоб визнати і відзначити різноманітність населення, федеральний уряд проголосив 27 червня як День канадського мультикультуралізму. До речі, національний гімн Канади чудово відображає унікальний "двонаціональний" характер канадської держави та її складний історичний шлях до незалежності. Відомо, що канадський гімн з'явився у Квебеку. Музику написав композитор Калікс Лаваллі (Kalixa Lavallee), а до неї склали французький текст. Пізніше англоканадці переклали гімн по-своєму. Французький і англійський варіанти тексту гімну не збігаються ні "за буквою", ні "за духом" – однак, це гімн однієї і тієї ж країни. Кожен з варіантів висловлює своє, особливе географічне сприйняття Канади тим з її "народів-засновників" – французів та англійців, мовою якого він складений. Якщо в англійському варіанті оспівуються країна "від Східного до Західного моря" і "Вірна Північ, сильний і вільний" (The True North strong and free), то у французькому тексті ні про Канаду "від моря і до моря", ні про "вірність" (британській короні!) Півночі немає ні слова. Зате згадується "гігантська ріка" – це ріка Святого Лаврентія, на берегах якої з'явилися перші французькі поселення. У гімні її називають "благословенною колискою" канадців; є й інші відмінності. Ось і виходить, що при звуках гімну франко-канадець і англо-канадець думають "кожен про своє". Обидва тексти, хоча і несхожі, але мають однаковий статус і для патріотів священні. Гімн з текстом "О Канадо! (O Canada!)" отримав офіційний статус лише в 1980 р.

Полікультурність канадського суспільства чітко відображена в його мові. За своєю фонетикою, лексикою та орфографією канадський варіант англійської мови займає проміжне положення між британським ("оксфордським") і американським (сусідніх штатів), але ближче до останнього, особливо в степових провінціях. За спостереженнями деяких лінгвістів, в умовах стихійного відторгнення комерціалізованої масової культури США (вплив якої, втім, безсумнівний і очевидний) патріотично налаштовані й освічені канадці воліють підкреслено користуватися британським варіантом англійської.

У 1867 р. згідно з Актом про Британську Північну Америку був створений британський домініон Канада, що складався спочатку з чотирьох провінцій: Онтаріо, Квебека, Нью-Брансвіка і Нової Шотландії. Вони склали конфедерацію, до якої пізніше приєдналися одна за одною ще 5 провінцій, 4 з яких були засновані в ході освоєння і заселення канадського Заходу. Територія Канади отримала сучасні обриси в 1949 р., коли до її складу увійшов колишній окремих британський домініон Ньюфаундленд як десята провінція. А в честь створення Канадської конфедерації 1 липня проголосили "Днем Канади".

Однак в Канаді живуть люди й інших національностей. Під час перепису було зафіксовано 200 рідних мов жителів країни [5]. У їх число входять мови імміграції колишніх поколінь, такі як німецька, італійська, українська, нідерландська, польська. Проте в період між 2001 і 2006 рр. значно зросла кількість вихідців з Азії та Середнього Сходу, рідними мовами яких є китайсько-тибетські мови, панджабі, арабська, урду, тагальська і тамільська мови. Канадці, рідною мовою яких є китайсько-тибетські мови, посідають третє місце за чисельністю після англофонів і франкофонів. Четверте місце за чисельністю займають жителі, рідною мовою яких є італійська, а п'яте – німецька. На шостому місці знаходяться канадці, чия рідна мова – панджабі. Також збільшилася кількість жителів з рідними мовами: іспанською, арабською, тагальською, португальською, польською, урду. Як іммігранти, так і корінні жителі у своїй професійній діяльності і побутовому житті змушені переходити на спілкування двома офіційними мовами Канади і внаслідок цього багато автохтонних мов перебувають на межі вимирання.

І все ж більшість жителів Канади – це нащадки переселенців, які колись приїхали на цю далеку землю в пошуках кращої долі – це нащадки вихідців з різних країн, які прибули до Нового Світу за останні чотири століття. Найбільшу частину населення складають англо-канадці (тобто нащадки мешканців Британських островів) і франко-канадці (нащадки французів). Обидва ці народи склалися тут, на канадській землі, і створили свою власну культуру – літературу, драматургію, фольклорну і сучасну музику, національні школи живопису, власне світосприйняття і стиль життя, навіть власні особливості відповідно французької та англійської мови, що відрізняють їх як від народів своїх європейських "історичних батьківщин", так і від інших англо-і франкомовних націй сучасного світу.

Офіційно Канада стала першою європейською колонією у Північній Америці з моменту її відкриття в 1534 р. Жаком Картьє і отримала назву Нова Франція. Індіанська назва цієї місцевості "Канада" (мовою ірокезів це означало просто "наше село") вживалося на ранньому етапі нарівні з назвою "Нова Франція". Після завоювання Канади Великобританією (1763 р.) французька імміграція в Канаду практично припинилася. Нашадки перших французьких поселенців, які налічували на той час 70 тис. чол., вже вважали себе "канадцами" (до Франції побажали "повернутися" тільки 270 чол.). Зате до складу франкомовного населення Канади, яке компактно заселяло її східну частину, влилося деяке число британських солдатів з числа шотландських горців-католиків, а також частина католиків-ірландців. Вони асимілювалися з франко-канадцами на основі релігійної спільності.

На даний час у Квебеку (найстарішому місті Канади), 80% жителів якого мають французьке походження і 56% в 1996 р. говорили тільки по-французьки (ще 38% володіють і французькою, і англійською мовами), зовсім не вичерпується згаданий "французький фактор" у Канаді. Франкомовні квебекці – це хоча і дуже велика, але все ж лише одна з етнотериторіальних груп франко-канадців. За його межами, в так званих "англомовних" провінціях, проживають більше 1 млн. канадців "чисто-французького" і ще близько 2 млн. "частково французького" (змішаного) походження. Відділення Квебека від Канади означало б те, що за межами цієї провінції як осередку франко-канадської культури виявилось б не менш однієї шостої всіх франкомовних канадців. Тому, коли проводилось неофіційне опитування франко-канадців за межами Квебека про можливість відді-

лення цього франкомовного міста від Канади, їх ставлення було однозначно негативним і характеризувалося гамою епітетів від гіркого “abandon” (покидання, залишення) до гнівного “trahison” (зрада). На думку ж багатьох опитаних англо-канадців, немає більших федералістів (прихильників єдності Канади), ніж франко-канадці за межами Квебека. У цьому зв'язку варто наголосити, що етнокультурна мозаїчність населення Канади, як ми бачимо на прикладі Квебека, фактор нероз'єднувальний, а, навпаки, саме той, що сприяє єдності країни, нейтралізує “відцентровий ефект” етнотериторіального регіоналізму [9].

Інший “народ-засновник” – англо-канадці – виник на півтора століття пізніше, ніж франко-канадці і склався в зовсім інших політико-демографічних умовах – набагато більш поступово, в постійному всебічному контакті і демографічному “підживленні” з боку історичної батьківщини – Великої Британії і дружнього англomовного сусіда – США. Тим часом, основу англо-канадської нації в кінці XVII століття заклали так звані “роялісти” – переселенці з США, які “не побажали стати американцями” та під час війни за незалежність США підтримували британську армію, а після її поразки перебрались на ще незаселені франко-канадські землі, які залишилися за Британською імперією. Пізніше до них додалися нові переселенці з Європи, але дух законотворчості, певного політичного консерватизму, прихильності до британської культури і незалежності від США залишився.

Для всіх корінних народів історично завжди була основною усна традиція передачі будь-якої інформації, тому радіомовлення їх цікавить завжди більше, ніж періодика і телемовлення. Практично всі громади корінних народів Канади мають свої радіостанції, свої періодичні видання. Багато організацій корінних народів мають свої сайти в Інтернеті для того, щоб пропагувати свою культуру і мати спілкування з усім світом

Радіомовлення в Канаді ґрунтується на двох основних принципах: 1) програми створюються для всіх груп і народів населення, а також цими народами і групами; 2) передбачається відображення культурного різноманіття країни у всіх передачах.

У Канаді для збереження мов і культури корінних народів розвивається не тільки радіомовлення, але й створена також перша в світі система автохтонного телемовлення (Aboriginal Peoples Television Network), що відображає культурне різноманіття корінних народів країни.

Отже, Канада є першою країною, яка прийняла політику багатокультурності як державну й успішно втілює її в життя. Досвід національно-мовного будівництва в Канаді, що демонструє можливі шляхи вирішення національних проблем в багатонаціональній країні, безсумнівно, збагачує світове мовне і культурне облаштування.

Канадський позитивний досвід у цій галузі міг би бути плідно використаний при розробці національної політики і в Україні, де деякі політичні сили постійно спекулюють темою націоналізму в негативному його значенні у своїх інтересах. Недарма тепер пошуки “української ідеї”, яка, без сумніву, може об'єднати всі народи, що проживають на території України, повинні розглядатися як загальнонаціональне завдання.

Література:

1. Гумилев Л. Н. Этногенез и биосфера Земли / Л. Гумилев. – М., 1990. – 499 с.
2. Данилов С. Ю. История Канады / С. Ю. Данилов. – Москва : Весь Мир, 2006. – 255 с.
3. Данилов С. Ю., Черкасов А. И. Двенадцать лиц Канады / С. Данилов, А. Черкасов. – М., 1987. – С. 127-131.
4. Этнокультурная мозаика Канады и проблемы канадской идентичности / Сборник статей (материалы междисциплинарного семинара). Под ред. В. А. Коленеко и В.И. Соколова. – М. : РОИК, 2003. – 421 с.
5. Перепись населения Канады 1996 г., 2001 г. и 2006 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www12.statcan.ca>
6. Словар социолнгвистических терминов / Отв. ред. В. Ю. Михальченко. – М., 2006. – 312 с.
7. Соколов В. И., Владимиров М. А. Политика многокультурности в Канаде / В. Соколов, М. Владимиров // Контакты языков и культур на американском континенте. – Саратов, 2006.
8. Соколов В. И. Глобализация и аборигенное население Канады [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.demoscope.ru/weekly/2002/075/print.php>.
9. Черкасов А. Этнокультурная мозаика и межэтнические отношения в Канаде [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.niworld.ru/Statei/cherkasov/n1.htm>.
10. Encyclopedia of Canada's Peoples [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.multiculturalcanada.ca/esp/>
11. J.W. Berry, R. Kalinand D. Taylor. Multiculturalism and Ethnic Attitudes in Canada / J.W. Berry, R. Kalinand D. Taylor. – 1977.
12. L. Driedger. Multiculturalism: Bridging Ethnicity, Culture, Religion and Race / L. Driedger. – 2008.
13. Library and Archives Canada [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.collectionscanada.gc.ca/index-e.html>